

Suuren yleisön merkitys ongelmien ratkaisemisessa vaikuttaa vain välillisesti taustalla. Poliitikot uskovat medioiden heijastavan ihmisten ajattelutapaa ja toimivan hyvänä linkkinä heidän ja äänestäjien välillä. Se mitä tutkivat journalistit asioista ajattelevat, ei ole kaukana tavallisten ihmisten ajattelumaailmasta.

Kirjansa alkusanoissa tekijät vakuuttavat, että tutkivan journalismin harjoittamisessa kyse on vähemmän intohimoisesta lähestymistavasta kuin minkä Watergate-paljastus (ja varsinkin tapauksesta tehty elokuva) aikoinaan synnytti Yhdysvalloissa. Nyt tutkivailta journalismilta karstataan ristiretkeläis-henkeä ja myyntityytä. Se osoitetaan työlääksi ja moniin vaikeuksiin törmääväksi journalismiksi, jota pystytään tekemään "viileämminkin".

Yhdysvalloissa tätä kirjaa käytetään toimittajien koulutuksessa mm. Missourin yliopistossa. Se kuluneen myös journalistien käsissä. Suomalaisittain tapaukset vaikuttavat hyvinkin vierailta. Tutkiva lähestymistapa ja vaivoja säästelemätön paneutuminen tiedonhankintaan ei meillä ole kovin yleistä.

Kirjan esimerkkitapaukset muistuttavat enemmänkin laajoja tieteellisiä tutkimusprojekteja kuin journalismia. Aikaa, vaivaa tai resursseja ei säästellä. Selvitystyössä turvaututaan usein epätavomaisiin tiedonhankintamenetelmiin kuten salakuvauksiin, piilomikrofoneihin, valehenkilöllisyyteen jne.

Suomessa tämantapaisia tiedonhankinnan menetelmiä ei pahemmin viitsitä/uskalleta harjoittaa. Täällä vallitsee "lausuntojournalismi". Toimitukset muistuttavat työtavoiltaan enemmänkin postikontoreita kuin tutkivia vallan vahtikoiria.

Heikki Kuutti

Terrorismi osa poliittisen suvaitsevaisuuden dilemmaa

SCHLESINGER, Philip. *Media, State and Nation, Political Violence and Collective Identities*. London, Sage Publications 1991.

Pohjois-Irlannin 'vapauttamisen' puolesta brittihallintoa vastaan taistelevan IRA:n (Irish Republican Army) sotilaspuhuu uutistoimisto Reuterin haastattelussa Lontoon viidestätoista pommittausta loka—marraskuussa 1992:

"Kolme tonnia räjähteitä Keski-Lontoossa tai 15 pommia kuukaudessa on melkoisesti voimakkaampi mielenosoitus kuin samat asiat Belfastissa."

"Britit eivät ymmärrä asiallisten argumenttien voimaa, joten he saavat kuunnella voiman argumentteja."

"Me lopetamme tämän businessin aikanaan, eivät englantilaiset. Totta kai me tiedämme, että moni kuolee — moni meistäkin — ennen kuin tämä on ohi, mutta meillä on selkeä päämäärä..."

"Vihollinen ei anna meidän levätä, mutta he unohtavat, että tämä on synnyinmaamme." (Ilta-lehti 14.11.1992)

Tähän tuoreeseen lehtijuttuun kilytyy yleisestikin lähes kaikki olennainen median ja poliittisen väkivallan välisestä suhteesta. Molemmat tahot ovat omine intresseineen vapaaehtoisesti mukana tässä julkisuuden symbioosissa — ja molemmat hyötyvät siitä.

Stirlingin yliopiston elokuva- ja mediatutkimuksen professori Philip Schlesinger on kirjoittanut tästä symbioosista erittäin mielenkiintoisen kirjan, *Media, State and Nation*, jossa tätä politiikkaa ja julkisuutta koskevaa polttavaa aihetta käsitellään monesta eri näkökulmasta. Schlesinger avaa yhteiskuntapatologian

tavoin symbioottisten poliittaisensa sisuskalut levälleen ja tekee symptomologisen analyysin, mutta ei tietysti kykene eikä pyrikään vastaamaan kaikkiin kysymyksiin.

Schlesinger ei välttämättä yritä edes ottaa palloa varsinaisilta pelaajilta, osapuolilta, mutta pyrkii kyllä haastamaan tutkijat miettimään pelin todellista luonnetta ja olemusta — sekä kolmannen osapuolen, valtion, osuutta asiaan.

Hänen mielestään median ja poliittisen väkivallan välisen yhteispelin järjestelmällinen tutkiminen on paljosta puheesta huolimatta todellisuudessa tuskin pääsyt edes alkuun.

Schlesinger on jakanut tekstinsä kolmeen pääluokkaan, joissa käsitellään (I) poliittisen väkivallan ja median suhdetta, (II) taistelua ideologista vihollista vastaan ja (III) kollektiivisen identiteetin ongelmia. Median ja poliittisen väkivallan symbioottisesta suhteesta kertova ensimmäinen pääluokka on mielenkiintoisin. Toisaalta se on myös tärkeä siksi, että se avaa arkipäivän horisontista näkökulmia julkisuuden ja vallitsevien kulttuuristen käsitysten kannalta merkittäviin kysymyksiin kahdessa muussa luvussa.

Vaikka poliittinen väkivalta ei ole meillä Suomessa mitenkään aktueelli ongelma, me nautimme päivittäin sanomalehtien lukijoina oman annoksemme muun maailman väkivaltaisista tapahtumista. Schlesinger kiinnittää heti tekstinsä ensisivuilla huomionsa juuri meidän kannaltamme erittäin tärkeään kysymykseen: miten poliittinen väkivalta esitetään?

Schlesingerin mukaan media irrottaa poliittisen väkivallan kontekstistaan irralliseksi väkivallan teoksi. Täten se viestii karmeasta ja järjettömästä terrorismista. Journalistit antavat kuitenkin näin tehdessään hänen mielestään väärän kuvan asioista.

Schlesinger lähtee liikkeelle pikku aakkosilta tuntuvista mutta todellisuudessa hyvin keskeisistä asennoitumisen ja ar-

vottamisen peruskysymyksistä. Hänen mukaansa yhteiskunnissa esiintyy laillista ja laitonta väkivaltaa — ja laitonta nimitetään 'terrorismiksi'. Mutta hän huomauttaa, että 'terrorismin', 'väkivallan', 'voimakäytön' ja 'rangaistuksen' ero löytyy viime kädessä nimenomaan käsitteisiin liittyvistä poliittisista arvolatauksista. Itse asiassa voitaisiin sanoa, että on olemassa laillista ja laitonta 'terrorismia'. Toisille laittomien väkivallantekojen järjestäjät ovat 'terroristeja' toisille 'vapaus-taistelijoita'.

Suurin virhe terroristeihin suhtautumisessa tehdään Schlesingerin mukaan siinä, kun heitä pidetään mielenvikaisina ja heidän tekojaan järjettöminä. Terroristien toiminta on todellisuudessa kylmän viileää harkintaa vaativaa tarkoitushakuista poliittista toimintaa — vain terroristien valitsevat keinot ovat laillisen järjestyksen vastaisia. Franco Ferrarottiin tukeutuen hän esittää, että poliittiselle väkivallalle löytyvät tarkat historialliset determinantit ja että väkivalta on perverssi keino, jolla pyritään irti rationaalisen ja byrokraattisen yhteiskunnan pakko-paidasta. Jo nämä seikat huomioon ottaen terrorismi avautuu julkisessa sanassa esitettyä irratiionaalista väkivaltaisuutta problemaattisempaan poliittiseen kysymykseenä. Nimenomaan historiallinen kontekstuaalisuus avaa Euroopassa, esimerkiksi juuri Pohjois-Irlannissa, Italiassa, Saksassa ja Espanjassa, esiintyvään terrorismiin ymmärrettävät poliittiset yhteydet.

Pohjois-Irlannin tapauksessa brittiläisen valtaehdistö esittää yleensä IRA:n väkivaltaisuuksien aloittajana ja brittiarmeijan hyökkäyksen torjuna tarjotessaan väkivallakulinaarisista syistä palstatilaa IRA:lle. Tällöin brittien toimet näytävät puhtoisilta ja legitimeiltä — vaikka tuon loputtoman selkkauksen historialliset taustat saattavat osoittaa toisenlaisia aloitteen tekemisen järjestystä.

Schlesinger käy aika mielenkiintoista keskustelua ortodoksisista terrorismin ja

terrorismi-julkisuuden vastustajista. Terrorismin julkisen esittämisen ja etenkin terroristeja kuulevan keskustelemisen vastustajat rinnastuvat spesifeistä ja hyvinkin rajatuista konkreettisista puheaiheistaan huolimatta hänen mukaansa pääpiirteittäin fiktiivisen väkivallan esittämisen vastustajiin puhuessaan varsin naiivilla tavalla mallioppimisesta ja väkivallan markkinoinnista.

Toisaalta hän ei yritäkään väittää, etteikö terroristeille tarjottu palstatila ole juuri heille tarjottua palstatilaa. Jonkinasteisesta molemminpuolisesta hyödyistä huolimatta nimenomaan palstatilan tarjoaja on suurten eettisten ja poliittisten arvovalintojen ja ongelmien edessä. Varsinkin viattomat uhrit ovat suuri moraalinen ongelma. Onhan nimittäin selvää, että nimenomaan hyvä tiedonvälitys ja julkisuus tekevät terrorismista käyttökelpoisen työkalun. Terroristinen toimintahan on yhtä tyhjän kanssa, ellei julkisuutta ole — ja sen ainakin terroristit tietävät.

Avoin sensuuri ei istu liberaali-demokraattiseen länsimaiseen ajatteluun eikä siihen olennaisesti kuuluvaan lehdistö- ja sananvapauteen. Terrorismia vastaan toimivan positiivisen roolin löytäminen julkiselle sanalle ei ole kuitenkaan ollut helppoa, vaikka 'kansallisen turvallisuuden', 'sosiaalisen vastuun' ja erilaisten muiden eettis-moraalisten käsitteiden avulla on yritetty kehitellä toimintatapoja, jotka ovat itse asiassa valikoivan sensuurin malleja.

Konkreettisia terrorismi-tapauksia läpikäydessään Schlesinger tulee aika selvästi osoittaneeksi, että lailliset väkivallankäyttäjät taistelevat kansalaisten ja yhteiskunnan puolesta esiintyessään itse asiassa valtiotodellisuuden puolesta. Tällöin väkivaltaista poliittista kamppailua käyvät muutovoimat saavat vastaansa säilyttävät voimat, vaikka muutosvoimilla olisikin sinänsä järjestelmän sallimissa puitteissa muuten oikeus vaihtoehtonsa esittämiseen.

Eräissä Schlesingerin esiinnostamissa brittiläisissä terrorismi-tapauksissa julkisen sanan rooli on noussut hyvin

keskeiseksi ja aktiiviseksi neuvottelu-prosessin aikana. Tällöin erilaiset journalistiset imperatiivit ovat joutuneet romkoppaan ihmishenkien säästämisen nimissä.

Schlesinger kuitenkin varoittaa yhteiskuntaa hyväksymästä liian sinisilmäisesti kaikkia terrorismin vastaisia toimia ihmishenkien säästämisen nimissä. Valtion edustajat saattavat hänen mukaansa vahvistaa humanitaarisen perustein peiteltyä valtion turvallisuutta ja tietynlaista poliittista suuntaa tekemällä tyhjäksi joka käänteessä myös kaikki terroristien esittämät poliittiset vaatimukset.

Valtakulttuurille rodullisesti tai etnisesti vieraita terroristeja on vastustettu julkisuudessa Schlesingerin mukaan isänmaallisessa ja sovinnisessa hengessä. "Väkivaltaisia ratkaisuja on suosittu ja jopa glorifioitu. Kansalaisvapauksien näkökulmasta tämä on todella huolestuttavaa. Tarkoittaako tämä sitä, että vahva aseellinen taktiikka poliittisten ongelmien ratkaisemisessa nousee hyväksyttäväksi osaksi poliittista kulttuuriamme?" Schlesinger kysyy huolestuneena.

Schlesinger siirtyy kansalliselta kansainväliselle politiikan tasolle yhtä sulavasti kuin terrorismin vastustajtkin. Hänen mukaansa kylmän sodan jälkeinen tilanne paljasti selvästi, miten neuvostoblokki oli saanut esittää kansallisen yhtenäisyyden ja kulttuurisen identiteetin vahvistamisen nimissä ideologista vihollista. Nyt islamista on muodostunut aika nopeasti uusi vihollinen.

Ideologinen vihollinen ei ole koskaan pelkästään kansallinen uhka vaan aina myös 'meidän blokkimme' uhka. Kansainvälisessä terrorismin vastaisessa ideologisessa taistelussa kansalliset terroristit saavat usein julkisuudessa kunnian edustaa kansainvälistä terrorismia, kansainvälistä ideologista uhkaa järjettömmässä muodossaan.

Schlesinger viittaa valtiokritiikissään australialaiseen poliitikantutkija Jenny Hockingiin (1988), joka on esittänyt, että

1980-luvulla terrorismin vastustamisessa on menty selvästi alkuperäisten väkivaltaisen toiminnan vastustamiseen rajoittuvien periaatteiden yli. Siitä on Hockingin mukaan tullut keino, jolla legitimoidaan poikkeuslainsäädäntöä, jolla kyetään valvomaan sisäisiä toisinajattelijoita. Schlesingerin siteeraama Alexander George (1991) kutsuu edellä esitetyä toimintaa 'terrologiaksi', jolla hämätään sotilaallisen ja poliittisen toiminnan rajaa.

Kylmän sodan aikana kommunisteille ja muille vasemmistolaisille lankesi itseltään selvä 'viidennen kolonnan' rooli edustaa ulkoista vihollista, kommunistista terrorismia. Samoin terroristit saivat lähes aina edustaa vasemmistolaista poliittista käytäntöä sisäpolitiikassa — vaikka parlamentaaristen periaatteiden mukaan toimivien vasemmistolaisten ja vasemmistolaisiksi luonnehdittujen terroristien yhteydet olivat todellisuudessa hyvin minimaalisia.

Samaa ulkoisen ja sisäisen ideologian vihollisen analogiaa on käytetty hyväksi kylmän sodan jälkeen: kun ulkoinen vihollinen on sortunut omaan mahdottomuuteensa, niin samoin väitetään käyvän myös sisäiselle viholliselle — ja jos se ei muuten kukistu, niin sitä on

kaikin käytettävissä olevin keinoin kammettava nurin. Kampeaminen onnistuu-kin niiden osalta, jotka ovat tai uskovat niin sanottaessa olevansa ideologisesti ja poliittisesti sidoksissa entiseen ulkoiseen viholliseen.

Schlesingerin mukaan poliittista terrorismia ei voida ymmärtää millään tasolla, ellei oteta huomioon nimenomaan valtiovaltaa ja sen edustamaa poliittista tahtoa ja voimaa. Demokraattisista muodoistaan huolimatta myös länsiyhteiskunnissa esiintyy sektoraalista alistamista. Täten valtio on Schlesingerin mukaan yksi primaarinen syy laittomalle kappinoinnille.

Sekä äärivasemmistolla että -oikeistolla on uhrin ja syrjiytyn osa. Niiden suuri ongelma on esittää oma ideologinen ja poliittinen vaihtoehdonsa vallitsevassa poliittisessa kulttuurissa sen ehdoilla. Jos vallitseva kulttuuri on liian yhtenäinen tai suvaitsematon, vaihtoehdon esittäminen on tosi vaikeaa. Terrorismi on silloin turhautumista, mutta ei alistumista.

Puhuessaan kansallisesta ja kollektiivisesta identiteetistä kirjansa loppuosassa Schlesinger päätyy ajatukseen, että uutta toimivaa eurooppalaista kollektiivista identiteettiä ei voida kehittää vanhan ideologista vihollista korostavan re-

septin mukaan. Hän väittää, että Euroopan tulevaisuudessa ei ole vaihtoehtoa kulttuurin läpäisevälle rakenteelliselle pluralismille, jossa monietnisyyttä, monikulttuurisuus ja moniuskonnollisuus ovat välttämättömiä järjestyksen rakennuspuita.

Lähtemällä liikkeelle terrorismin ja julkisuutta toimittavan median suhteista Schlesinger etsiytyy terrorismin lähteille valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhteisiin ja päätyy lopulta skenaroimaan yhteisestä pluralistisesta Euroopasta. "Yhteinen koti" on hänen mukaansa uuden toimivan Euroopan kulttuurinen viesti "samankaltaisuuden" sijaan — täten vietään pohjaa terrorismin nousulta?

Terrorismin mahdollinen kvantitatiivinen väheneminen ei kuitenkaan tee tarpeettomaksi median poliittista moraalialueen pohtivaa tutkimusta. Terrorismiinkin liittyvä poliittisen erimielisyyden suvaitseminen on edelleen liberaalis-demokraattisen median dilemma. Terrorismissa kaupallista lehdistöä kiinnostava väkivaltakulinarismi on sinänsä jo toisen tason kulttuurinen ja yhteiskuntapatologinen ongelma. Sekin kaipaa tutkimista.

Jouko Huru